

ตำนานยาหกลิงห์แห่งเมืองสิงขรนครกับการค้นข้อมูลเพื่อดูความเป็นไปได้ในการใช้ยาหกลิงห์กับโควิด-19

เกตุกนก พงษ์นุรักษ์*, เกตุสุตา พงษ์นุรักษ์, วันชัย ธรรมสัจการ

คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่ ตำบลคอหงส์ อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา 90110

* ผู้รับผิดชอบบทความ: ketkanok.k2k1@gmail.com

บทคัดย่อ

บทนำและวัตถุประสงค์: ยาหกลิงห์เป็นยาประจำท้องถิ่นของภาคใต้ แหล่งกำเนิดบริเวณแถบเมืองเก่าสิงขรนคร ซึ่งชาวปักษ์ใต้นำมาใช้ในการดูแลสุขภาพตนเอง เมื่อครั้งเกิดโรคระบาดในอดีต สรรพคุณของยาหกลิงห์ใช้เป็นยาแก้ไข้พิษไข้กาฬไข้หวัดใหญ่ เริ่ม ฐสวด ไฟลามทุ่ง ฝ้ายแดง สัตว์พาหนะอินทร์ เมื่อครั้งมีเหตุการณ์โรคระบาดเกิดขึ้นในทุกยุคสมัย ทำให้ผู้คนล้มตายเป็นอันมาก การรักษายาหกลิงห์ได้เสียชีวิตเป็นจำนวนมาก ด้วยเหตุนี้ทำให้เกิดความจำเป็นในการคิดค้นสูตรเพื่อรักษาและเก็บตำหรับสูตรนี้ไว้จนถึงปัจจุบัน ด้วยยาหกลิงห์ประกอบด้วยตัวยา 6 ชนิด โดยต้องใช้รากของสมุนไพรหกชนิดมาต้มรวมกันให้คนไข้ดื่ม การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาและรวบรวมองค์ความรู้ด้านตำรายาหกลิงห์ในการใช้รักษาโควิด-19 ด้วยการรักษาแบบพื้นบ้านและส่งเสริมการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น

วิธีการศึกษา: การศึกษานี้เป็นการวิจัยเอกสาร โดยทบทวนวรรณกรรมที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์การรวบรวมตำรายาหกลิงห์ในการรักษาโรคในสมัยอดีตและป้องกันโควิด-19 ในปัจจุบัน รวมถึงบทความวิจัยบทความวิชาการและฐานข้อมูลออนไลน์ โดยคัดเลือกจากบทความหรืองานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับตำนานยาหกลิงห์กับการยับยั้งเชื้อไวรัสโควิด-19 ทั้งนี้ยังมีการศึกษาโดยใช้กระบวนการสัมภาษณ์เชิงลึก โดยอาศัยการพูดคุยอย่างมีจุดมุ่งหมายเพื่อค้นหาความรู้ กระบวนการและการถ่ายทอดประสบการณ์จากผู้ที่มีประสบการณ์ในเรื่องการใช้ประโยชน์จากสมุนไพรในพื้นที่ศึกษา

ผลการศึกษา: พบว่ามีการศึกษาและรวบรวมองค์ความรู้ด้านตำรายาหกลิงห์ในการใช้รักษาโควิด-19 ซึ่งเป็นการรักษาแบบพื้นบ้าน ในอดีตคนไข้ที่เคยเข้ารับการรักษาโรคไข้พิษไข้กาฬไข้หวัดใหญ่ เริ่ม ฐสวด ไฟลามทุ่ง ฝ้ายแดง ด้วยยาหกลิงห์หายขาดทุกราย ส่งผลให้ยานานนี้กลายเป็นตำนานเล่าสืบต่อกันมาจนถึงปัจจุบัน และยังมีคนนำมาใช้ในสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (โควิด-19) อีกด้วย ทั้งนี้ได้มีการนำองค์ความรู้และภูมิปัญญาถ่ายทอดความรู้ให้กับเยาวชนในชุมชนจากรุ่นสู่รุ่น พร้อมทั้งปลูกฝังจิตสำนึกที่ดีในการอนุรักษ์หวงแหนทรัพยากรในท้องถิ่นของตน รวมถึงยังมีการศึกษาหาข้อมูลและวิธีการใช้สู่การวิจัยกับการพัฒนาทางการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก เพื่อพัฒนาตำรายาหกลิงห์ให้มีมาตรฐานและคุณภาพสู่สากล

อภิปรายผล: การศึกษาด้านยาหกลิงห์แห่งเมืองสิงขรนครกับการค้นข้อมูลเพื่อดูความเป็นไปได้ในการใช้ยาหกลิงห์กับโควิด-19 จะเห็นได้ว่าในอดีตหมอพื้นบ้านนิยมใช้สมุนไพรในการส่งเสริมภูมิคุ้มกันให้ร่างกายแข็งแรง

เนื่องจากในสมัยนั้นยังไม่มียาแผนปัจจุบัน จึงจำเป็นต้องอาศัยหมอพื้นบ้านในการใช้ยาสมุนไพรรักษาโรคและดูแลสุขภาพของประชาชนในชุมชน สำหรับการรักษาโรคไข้พิษ ไข้กาฬ หรือเชื้อไวรัสในปัจจุบัน ได้มีการรวบรวมตำรับยาหอกสิงห์และมีการบันทึกสืบทอดกันมาอย่างยาวนาน จากการทบทวนและวิเคราะห์ผลงานวิจัยเกี่ยวกับการรักษาโรคและยับยั้งเชื้อไวรัสด้วยตำรายาหอกสิงห์ พบว่าสามารถช่วยรักษาบรรเทาอาการและสามารถต้านการอักเสบได้ดี

ข้อสรุปและข้อเสนอแนะ: จากการศึกษาพบว่าข้อมูลที่ได้จากตำรับยาหอกสิงห์สามารถนำไปวิจัยต่อยอดการศึกษาตัวยาสมุนไพรเพื่อวิเคราะห์ถึงฤทธิ์ทางชีวภาพในห้องปฏิบัติการและในเชิงคลินิก เพื่อพัฒนาองค์ความรู้ด้านสมุนไพรไทยในงานสาธารณสุข ทั้งยังสามารถนำไปเป็นแนวทางและต่อยอดในการตั้งตำรับยาสมุนไพรรักษาโรคสำหรับแพทย์แผนไทยได้

คำสำคัญ: ยาหอกสิงห์, สรรพคุณของยา, วิธีการใช้ยา, ยารักษาโควิด-19

The Legend of Ya Hoksing in Singkhranakhon Town and the Search for the Possibility of Using the Drug for COVID-19 Treatment

Ketkanok Pongnuruk^{*}, Ketsuda Pongnuruk, Wanchai Dhammasaccakarn

Faculty of Liberal Arts, Prince of Songkla University, Kho Hong Sub-District, Hat-Yai District, Songkla 90110, Thailand

^{*} Corresponding author: ketkanok.k2k1@gmail.com

Abstract

Introduction and Objectives: Ya Hoksing, a folk/local medicine of the southern region originating in the old city of Singkhranakhon, is used by southerners for self-healthcare when there was an epidemic in the past. The medicinal properties of Ya Hoksing (six-herb decoction) are for relieving fever due to meningococcal disease, influenza, herpes simplex, shingles, erysipelas, smallpox, and sangwan phra-in fever. When there is an epidemic in every era, many people died, including the doctors who treated them. So, there was a need to invent a treatment formula and preserve it until the present day. Ya Hoksing is a decoction of six herbal roots for the patients to drink. This study aimed to gather the knowledge and relevant textbooks on Ya Hoksing for the treatment of COVID-19, based on folk medical practices, and for promoting the preservation of local wisdom.

Methods: This documentary research involved the review of literature related to the history and textbooks of Ya Hoksing for the treatment of diseases in the past and the prevention of COVID-19, including research and academic articles as well as online databases related to the legend of Ya Hoksing and the inhibition of the COVID-19 virus. The study also involved in-depth interviews aiming to seek the knowledge and the process of experience transfer from those who had experiences in the utilization of herbs in the study area.

Results: In the study and collection of knowledge from the textbook on Ya Hoksing for the treatment of COVID-19, the folk medicine was used in the past for treating meningococcal fever, influenza, herpes simplex, shingles, erysipelas and smallpox; all the patients were cured. As a result, the drug has become a legend and is still being used during the COVID-19 pandemic. The knowledge and wisdom have been passed on to youth in the community from generation to generation; and awareness has been raised for the youth about the conservation and cherishing of such local resources. The study of Ya Hoksing is part of the development of Thai traditional and alternative medicine so that it meets international standards and quality criteria.

Discussion: As per the legend of Ya Hoksing in the old town of Singkhranakhon and the search for the possibility of using the herbal drug against COVID-19, in the past folk healers used medicinal herbs to enhance

immunity and strength of the body. As there were no modern medicines in the past, herbal drugs needed to be used for healthcare and the treatment of illnesses in the community, especially toxic fever, meningococcal fever, or viral infections. At present, the knowledge and textbooks on Ya Hoksing have been gathered and passed on to the following generations for a long time. According to the review and analysis of research results on the treatment of diseases and inhibition of viral growth with Ya Hoksing, the herbal drug has been found to help relieve illness symptoms with a good anti-inflammatory property.

Conclusion and Recommendation: According to the study, the data on the Ya Hoksing formula can be used for further studies on herbal medicines especially their biological activities in the laboratory and clinical settings. The purpose is to develop the knowledge of Thai herbs in public health work and for use as guidelines on the establishment of herbal drug formulas for Thai traditional medicine practitioners.

Keywords: Ya Hoksing; properties of drugs; how to use drugs; anti-COVID-19 drugs

บทนำและวัตถุประสงค์

ยาหอกสิงห์เป็นยาประจำท้องถิ่นภาคใต้ และเป็นยาที่ใช้รักษากันมาตั้งแต่รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 6 แห่งพระบรมราชจักรีวงศ์ (พ.ศ. 2424-2468, ครองราชย์ พ.ศ. 2453) ในสมัยที่เมืองสิงขรนครกำลังเผชิญกับปัญหาโรคระบาดในสมัยนั้น มีการระบาดของไข้หวัดใหญ่สเปน (Spanish flu) ที่เกิดจากไวรัสไข้หวัดใหญ่สายพันธุ์ H1N1 พระบาดครั้งแรกที่ประเทศสเปน แต่ในความเป็นจริงยังไม่มีใครทราบว่าต้นตอการระบาดมาจากที่ใดเพราะทั่วโลกกำลังวุ่นวายกับสงครามโลกครั้งที่ 1 (28 กรกฎาคม 2457-11 พฤศจิกายน 2461) ไข้หวัดใหญ่สเปนที่เกิดขึ้นในครั้งนั้นได้คร่าชีวิตผู้คนทั่วโลกไปกว่า 50 ล้านคน และมีผู้ติดเชื้อกว่า 500 ล้านคน^[1]

ในสมัยนั้นราชอาณาจักรสยามได้พบการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสเข้ามามากขึ้น ช่วงปลายปี พ.ศ. 2461 เป็นช่วงเวลาที่ชาวสยามกำลังทุกข์ระทมกับการระบาดของโรคไข้ดง (ไข้ทรพิษ) หลวงได้แก้ปัญหาโดยให้หน่วยแพทย์ปลูกฝีให้แก่ราษฎร เมื่อ

มีการระบาดของโรคใหม่ซ้ำเข้ามาเรื่อย ๆ ส่งผลให้มีคนป่วยเพิ่มขึ้นเป็นจำนวนมาก จนลุกลามมาถึงพระนคร โรคระบาดที่เข้ามาใหม่นี้เริ่มระบาดในพื้นที่ภาคใต้ก่อน เมื่อเดือนตุลาคม พ.ศ. 2461 แล้วจึงแพร่กระจายไปทั่วพระราชอาณาจักรอย่างรวดเร็วและสงบลงเมื่อเดือนมีนาคม พ.ศ. 2462 โดยคร่าชีวิตคนไทยไปทั้งหมด 80,223 คน เชื้อไวรัสได้ลุกลามไปยัง 17 มณฑล มีคนป่วยจำนวน 2,317,662 คน จากพลเมืองของสยามขณะนั้นซึ่งมีทั้งหมด 8,478,566 คน คิดเป็นประมาณร้อยละ 27 ของประชากรในประเทศ โดยมีคนเสียชีวิตไปเกือบร้อยละ 1 พท.ประยูรธัญญยัง อาจารย์แพทย์แผนไทยจังหวัดสงขลา เล่าให้ฟังว่าเมื่อครั้งที่ตนยังเป็นเด็กซึ่งตรงกับในช่วงการระบาดของ “โรคห่า” ในอดีตช่วงปี พ.ศ. 2495-2505 อาจารย์กล่าวว่า ไม่ว่าจะเป็นไข้ทรพิษหรือไข้หวัดใหญ่ หมอพื้นบ้านภาคใต้ได้ใช้ “ยาหอกสิงห์” หรือ “ยาหอกสิ่ง” ในการรักษาผู้ป่วยจนเป็นที่ประจักษ์กันทั่วไป ทั้งนี้ในอดีตตอนท่านยังเป็นเด็กจะคอยติดตามบิดาไปดูแลผู้ป่วยที่วัดบ่อทรัพย์ ในเมืองสิงหนคร ซึ่งมีตำนานเล่าขานสืบต่อกันมาถึงสรรพคุณของตัวยาหอก

สิงห์ ที่สามารถใช้รักษาโรคไข้พิษไข้กาฬในสมัยนั้นได้ ซึ่งในภาคใต้จะมีหมอแผนโบราณรักษาที่วัดบ่อทรัพย์ เดิมตั้งอยู่ในเขตเมืองสิงขรนครหรืออำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา^[2] แต่ปัจจุบันองค์ความรู้และภูมิปัญญาในตำรับนี้กำลังจะสูญหายไปตามกาลเวลา หมอยาสมุนไพรพื้นบ้านก็มีจำนวนน้อยลง และส่วนใหญ่เป็นกลุ่มผู้สูงอายุ ส่วนกลุ่มของเด็กและเยาวชนในชุมชนรุ่นใหม่ไม่เห็นถึงความสำคัญ และไม่สนใจเกี่ยวกับความรู้เรื่องยาสมุนไพรในท้องถิ่นของตน ซึ่งในอนาคตอาจทำให้องค์ความรู้และภูมิปัญญาของการใช้สมุนไพรตำรับนี้อาจหายไปโดยไม่มีใครสืบสานต่อ^[3]

จนกระทั่งปัจจุบันได้มีการระบาดของโรคติดต่ออุบัติใหม่ซึ่งจัดเป็นปัญหาทางสาธารณสุขที่คุกคามต่อสุขภาพของประชาชน ทั้งด้านร่างกาย จิตใจ และสังคม ซึ่งส่งผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจ การเมือง และทำให้เกิดความโกลาหลของประชาชนในประเทศ หรือในบริเวณที่มีการพบผู้ติดเชื้อโดยในช่วงหลายทศวรรษที่ผ่านมาได้เกิดการระบาดของโรคติดต่ออุบัติใหม่ขึ้นทั่วโลกอย่างต่อเนื่องและมีผู้เสียชีวิตเป็นจำนวนมาก และล่าสุดในช่วงปลายปี พ.ศ. 2562 ที่พบการระบาดของโรคอุบัติใหม่ที่ต้องการอนามัยโลกใช้ชื่อเรียกอย่างเป็นทางการว่า “โรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019” หรือ “โควิด-19” จึงได้มีการนำองค์ความรู้และตำรายาหกลิงห์ ซึ่งเป็นยาประจำท้องถิ่นภาคใต้กลับมาใช้อีกครั้ง

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อศึกษาและรวบรวมองค์ความรู้ด้านตำรายาหกลิงห์ในการใช้รักษาโควิด-19 การรักษาแบบพื้นบ้าน และเพื่อถ่ายทอดความรู้ให้กับเยาวชนในชุมชนจากรุ่นสู่รุ่น พร้อมทั้งปลูกฝังจิตสำนึกที่ดีในการอนุรักษ์ หวงแหนทรัพยากรในท้องถิ่นของตน

2. เพื่อศึกษายาหกลิงห์และวิธีการใช้สู่การวิจัยกับการพัฒนาทางการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก รวมทั้งพัฒนาตำรายาหกลิงห์ให้มีมาตรฐานและคุณภาพสู่สากล

นิยามศัพท์เฉพาะ

ยาหกลิงห์ หมายถึง ยาที่รู้จักกันดีของทางภาคใต้แถบอำเภอสิงหนคร ยาหกลิงห์ หรือเรียกอีกชื่อว่า ยาหกลิง (เป็นการตั้งชื่อเพื่อให้พ้องเสียงกับชื่อเมืองสงขลาเก่า “เมืองชิงกอรา” (Sigora) ประกอบไปด้วยตัวยา 6 สิ่ง ได้แก่ รากไม้เท้ายายม่อม [*Clerodendrum indicum* (L.) Kuntze], รากมะเดื่ออุทุมพร (*Ficus racemosa* L. ในวงศ์ Moraceae), รากชิงชี (*Capparis micracantha* DC. ในวงศ์ Capparaceae), รากย่านาง [*Tiliacora triandra* (Colebr.) Diels. ในวงศ์ Menispermaceae] และรากคนทา [*Harrisonia perforata* (Blanco) Merr.] สิ่งละ 1 ส่วน และรากน้ำนอง [*Polyalthia suberosa* (Roxb.) Thwaites ในวงศ์ Annonaceae] 2 ส่วน เป็นยาที่ใช้สำหรับรักษาเมื่อเกิดโรคระบาดมาตั้งแต่ครั้งอดีต รักษาได้ทั้งไข้พิษ ไข้หวัดใหญ่ ฯลฯ

โรคห่า คำว่า ห่า หมายถึง ชื่อผีจำพวกหนึ่งซึ่งเชื่อกันว่าทำให้เกิดโรคระบาดอย่างร้ายแรง เป็นเหตุให้ผู้คนล้มตายเป็นจำนวนมาก เช่น โรคลงราก (อหิวาตกโรค) และกาฬโรค ซึ่งเรียกโรคที่เกิดจากผีจำพวกนี้ว่า “โรคห่า” และเรียกการระบาดที่ทำให้คนตายเป็นจำนวนมากนี้ว่า “ห่าลงเมือง” หรือ “ห่ากินเมือง”

ไข้หวัดใหญ่สเปน (Spanish Flu) หมายถึง การระบาดของไข้หวัดใหญ่สเปนสาเหตุมาจากเชื้อไวรัสไข้หวัดใหญ่ชนิด A H1N1 ที่รุนแรงและลุกลามไปทั่วโลก

ระเบียบวิธีศึกษา

การศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาเชิงเอกสาร (documentary research) โดยทบทวนวรรณกรรมที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ การรวบรวมตำรายาหกลิงใช้ในการรักษาโรคในสมัยอดีตและป้องกันโควิด-19 ในปัจจุบัน รวมถึงยังศึกษาจากหนังสือบทความวิจัย บทความวิชาการ ซึ่งระบุคำสืบค้นในฐานข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ เช่น ยาหกลิง สรรพคุณของยา และวิธีการใช้ เป็นต้น และมีการสืบค้นจากฐานข้อมูลออนไลน์ที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ PubMed และ Google Scholar โดยคัดเลือกจากบทความหรืองานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับตำนานยาหกลิงกับการยับยั้งเชื้อไวรัสโควิด-19 ทั้งนี้ยังมีการศึกษาโดยใช้กระบวนการสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) โดยอาศัยการพูดคุยอย่างมีจุดมุ่งหมายเพื่อค้นหาความรู้กระบวนการและการถ่ายทอดประสบการณ์จากผู้ที่มีประสบการณ์เต็มเปี่ยมในเรื่องของการใช้ประโยชน์จากสมุนไพรในอำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา โดยมีโครงสร้างคำถามปลายเปิด (open-ended question) ที่กำหนดเป็นทิศทางในการสัมภาษณ์และเปิดโอกาสให้ผู้ตอบสามารถถ่ายทอดได้อย่างอิสระ

ผลการศึกษา

ผลการศึกษาและรวบรวมองค์ความรู้ด้านตำรายาหกลิงในการใช้รักษาโควิด-19 การรักษาแบบพื้นบ้าน และเพื่อถ่ายทอดความรู้ให้กับเยาวชนในชุมชนจากฐานฐาน

อดีตเมืองสิงขรนคร

ย้อนกลับไปในอดีตราวพุทธศตวรรษที่ 8 ดินแดนทางภาคใต้ของสยามเป็นดินแดนที่ตั้งอยู่ในตำแหน่งเส้นทางการค้าขายคาบสมุทรมหสมุทร

(ปัจจุบันตั้งอยู่ในจังหวัดสงขลา) เป็นอีกจุดหนึ่งที่เรือสินค้าของชาวตะวันตกมักจะใช้เป็นจุดพัก โดยมีหลักฐานบันทึกไว้ว่า คาบสมุทรมหสมุทรเป็นศูนย์กลางอาณาจักรเช็กโกที่ได้รับวัฒนธรรมอินเดียโดยตรงในช่วงอาณาจักรศรีวิชัย เป็นระยะเวลาราว ๆ 700 ปี อีกทั้งคาบสมุทรมหสมุทรยังเป็นศูนย์กลางของดินแดนรอบ ๆ ทะเลสาบสงขลา ต่อมาเมื่ออาณาจักรศรีวิชัยเสื่อมลงหนึ่งในเมืองที่ยังคงอยู่ได้แก่ สิงขรนคร โดยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 5) ได้มีพระบรมราชวินิจฉัยเอาไว้ว่า “สงขลา” เดิมชื่อว่า สิงหนคร (อ่านว่า สิง-หะ-นะ-คะ-ระ) แต่มาลืออ่านออกเสียงยาก จึงเปลี่ยนมาอ่านว่า “สิง-คะ-รา”^[4] และมีการบันทึกเอกสารโบราณตำรายาหกลิงที่ในวัดขุนอำเภอลิงหนคร จังหวัดสงขลา

โรคระบาดและการสูญเสียในประวัติศาสตร์

สมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย รัชกาลที่ 2 แห่งพระบรมราชจักรีวงศ์ (พ.ศ. 2310-2367, ครองราชย์ พ.ศ. 2352) เกิด “หาลงเมือง” โรคที่ว่านี้คือ “อหิวาตกโรค” ระบาดเข้ามาในพระราชอาณาจักรในปี พ.ศ. 2363 ตรงกับการระบาดทั่วโลกครั้งแรก (พ.ศ. 2360-2366) โดยระบาดเข้ามาจากอินเดีย ผ่านทางปีนังและหัวเมืองฝ่ายตะวันตก ขึ้นมาจนถึงเมืองสมุทรปราการและพระนคร แต่จะระบาดหนักอยู่ราว 2 สัปดาห์เท่านั้น ซึ่งทำให้มีผู้คนล้มตายเป็นจำนวนมาก จนทางวัดเผาแทบไม่ทัน ศพที่ป่าช้าตามวัดสระเกศ วัดบางลาภ วัดบพิตรพิมุข วัดปทุมคงคา และวัดอื่น ๆ ก่ายกองกันอย่างมากมายและจากนั้นอหิวาตกโรคก็มีการระบาดซ้ำอีกหลายครั้งในทุกรัฐกาล^[5] ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 6 แห่งพระบรมราชจักรีวงศ์ (พ.ศ. 2424-2468, ครองราชย์ พ.ศ. 2453) มีการระบาด

ของไข้หวัดใหญ่สเปน (Spanish flu) ซึ่งปัจจุบันพบว่าเกิดจากไวรัสไข้หวัดใหญ่สายพันธุ์ H1N1 พบระบาดทั้งในสหรัฐอเมริกา และยุโรป รวมทั้งประเทศสเปน และได้คร่าชีวิตคนทั่วโลกไปกว่า 50 ล้านคน และมีผู้ติดเชื้อกว่า 500 ล้านคน โดยไวรัสชนิดนี้เริ่มแพร่ระบาดเข้ามาในราชอาณาจักรสยาม ช่วงปลายปี พ.ศ. 2461 ในเวลานั้นชาวสยามกำลังทุกข์ระทมกับการระบาดของโรคฝีดาษ หรือ ไข้ทรพิษ (small-pox) เป็นโรคติดเชื้อไวรัส ผู้ติดเชื้อส่วนใหญ่จะมีตุ่มคล้ายฝีขึ้นทั่วร่างกาย มีไข้สูง ปวดเมื่อยตามตัว จนทรมาณ คนที่เป็นโรคนั้นสามารถหายได้ แต่มีอัตราการเสียชีวิตสูงถึง 30% ในประวัติศาสตร์โรคฝีดาษมีการระบาดอยู่เรื่อยมาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา จนกระทั่งรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 6 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์เกิดเหตุการณ์ระบาดครั้งใหญ่ที่สุดทั่วประเทศ ในสมัยนั้นทางราชการได้แก้ปัญหาโดยให้หน่วยแพทย์ปลูกฝีให้แก่ราษฎร เมื่อมีการระบาดของโรคใหม่ซ้ำเข้ามา พบคนป่วยหนักมากขึ้นเรื่อย ๆ จนลูกหลานมาถึงพระนครโรคระบาดที่เข้ามาใหม่นี้ เริ่มระบาดในพื้นที่ภาคใต้ก่อนเมื่อเดือนตุลาคม พ.ศ. 2461 แล้วแพร่ไปทั่วพระราชอาณาจักรอย่างรวดเร็ว และสงบลงเมื่อเดือนมีนาคม 2462 คร่าชีวิตคนไทยไปทั้งหมด 80,223 คน มีคนป่วย 2,317,662 คน จากพลเมืองสยามเวลานั้น ซึ่งมีทั้งหมด 8,478,566 คน คิดเป็นร้อยละ 27 ของประชากรในประเทศ โดยมีคนตายไปเกือบร้อยละ 1 และพบการระบาดครั้งสุดท้ายในสมัยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ 9^[6]

ปัจจุบันรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระปรเมนทรรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราลงกรณ พระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 10 เกิดการระบาดของไวรัสโคโรนา

ในปลายปี พ.ศ. 2562 จากเมืองหูอันจนถึงปัจจุบัน ได้มีการระบาดไปทั่วโลก ซึ่งต่อมา WHO ได้ประกาศตั้งชื่ออย่างเป็นทางการสำหรับเชื้อไวรัสโคโรนาสายพันธุ์ใหม่ 2019 ว่า COVID-19 ซึ่งย่อมาจาก Coronavirus Disease 2019 ที่เริ่มต้นในปี ค.ศ. 2019 และต่อมาวันที่ 11 มีนาคม 2563 องค์การอนามัยโลกได้ประกาศให้การระบาดนี้เป็นโรคระบาดใหญ่ สถานการณ์การติดเชื้อ COVID-19 ในประเทศไทย ข้อมูลวันที่ 1 มกราคม 2565 ผู้ป่วยรายใหม่ 1,892 คน ผู้ป่วยยืนยันสะสม 2,275,609 คน หายป่วยแล้ว 2,278,772 คน เสียชีวิตสะสม 8,769 คน และสถานการณ์ทั่วโลก มีผู้ติดเชื้อรวม 539 ล้านคน และมีผู้เสียชีวิตรวม 6.32 ล้านคน สำหรับข้อมูลล่าสุด ณ ปัจจุบันประเทศไทยมีผู้ติดเชื้อรวมทั้งสิ้น 2.93 ล้านคน จำนวนผู้เสียชีวิต 23,021 คน^[7] สำหรับการแพร่เชื้อของไวรัสชนิดนี้มีการแพร่เชื้อระหว่างคนในลักษณะเดียวกับไข้หวัดใหญ่ โดยผ่านการติดเชื้อจากละอองเสมหะจากการไอ และการสัมผัสโดยตรง สำหรับการสัมผัสผู้ติดเชื้อผู้สัมผัสจะมีอาการแสดงโดยทั่วไป 5 วัน แต่อาจจะมีระยะการฟักตัวก่อนแสดงอาการได้ถึง 14 วัน อาการของผู้ติดเชื้อโดยทั่วไปที่พบได้ทั่วไป คือ มีไข้ ไอแห้ง ๆ ไม่มีเรื้อวแรง ไอแบบมีเสมหะและการหายใจลำบาก เจ็บคอ ปวดกล้ามเนื้อ ปวดหัวและหนาวสั่น จากข้อมูลเมื่อวันที่ 1 มีนาคม 2565 ถือเป็นวันแรกที่รัฐบาลไทยปรับแนวทางการบริหารจัดการโรคโควิด-19 จากโรคระบาดใหญ่ (pandemic) เพื่อเปลี่ยนผ่านเป็นโรคประจำถิ่น (endemic) ในที่สุดโดยเหตุผลส่วนใหญ่ คือ ณ ขณะนั้นโรคลดความรุนแรงลง และประชาชนก็มีภูมิคุ้มกันจากการฉีดวัคซีนตามนโยบายของรัฐบาลแล้ว

จากสถานการณ์การแพร่ระบาดของโควิด-19 ที่เกิดขึ้นในภาคใต้

สถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 หรือโควิด-19 [Coronavirus Disease 2019 (COVID-19)] มีการระบาดในวงกว้าง องค์การอนามัยโลก (WHO) ได้ประกาศให้โควิด-19 เป็นภาวะฉุกเฉินทางสาธารณสุขระหว่างประเทศ (Public Health Emergency of International Concern) โดยแนะนำให้ทุกประเทศเร่งรัดการเฝ้าระวังและป้องกันความเสี่ยงจากโควิด-19 สำหรับประเทศไทย พบผู้ป่วยและผู้เสียชีวิตเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง และมีโอกาสขยายวงกว้างขึ้นเรื่อย ๆ เนื่องจากการกลายพันธุ์ของไวรัสจากสายพันธุ์ที่มาจากประเทศจีนพัฒนาเป็นสายพันธุ์แอฟริกา สายพันธุ์อังกฤษ (อัลฟา) สายพันธุ์อินเดีย (เดลต้า) และสายพันธุ์อื่น ๆ ทำให้เกิดการแพร่กระจายได้ง่าย และรวดเร็วกว่าสายพันธุ์เดิม ๆ จึงทำให้การควบคุมการระบาดของโรคทำได้ลำบากยิ่งขึ้น^[8] ในขณะที่วัคซีนป้องกันโควิด-19 อยู่ในระหว่างการพัฒนา โดยการสร้างความตระหนักรู้และการรู้เท่าทัน เตรียมความพร้อมในการรับมือกับการระบาดของโรคอย่างมีประสิทธิภาพ จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งเพื่อลดความเสี่ยงและลดความรุนแรงของโรคและการแพร่กระจายให้ได้มากที่สุด

จากข้อมูลรายงานวิเคราะห์สถานการณ์การแพร่ระบาดของโควิด-19 จังหวัดสงขลา พ.ศ. 2564 พบผู้ที่มีผลตรวจเชื้อเป็นบวกแรก จำนวน 12 ราย ซึ่งยังไม่ถือว่าเป็นผู้ติดเชื้อ ต้องรอผลการตรวจรอบที่สองเพื่อยืนยันอีกครั้ง โดยเป็นชาวสงขลา 9 ราย และต่างจังหวัด 3 ราย กลับจากเดินทางไปร่วมงานทางด้านศาสนาที่ประเทศมาเลเซีย ในช่วงวันที่ 27 กุมภาพันธ์ - 2 มีนาคม พ.ศ. 2563^[9]

สำหรับรายงานของกรมควบคุมโรค ณ วันที่ 20 กรกฎาคม พ.ศ. 2563 พบว่าจังหวัดสงขลา มีจำนวนผู้ป่วยติดเชื้อสูงถึง 134 คน มากที่สุดเป็นลำดับที่ 5 ของประเทศไทย โดยเขตอำเภอที่มีจำนวนผู้ป่วยติดเชื้อมากที่สุดในจังหวัดสงขลา คือ อำเภอหาดใหญ่ ซึ่งมีรายงาน ยืนยันจำนวนผู้ป่วย ทั้งหมด 18 คน และในจำนวนผู้ป่วยทั้งหมด 18 คนนี้ พบว่าเป็นผู้ที่อาศัยอยู่ในเขตเทศบาลเมืองคอหงส์จำนวน 5 คน คิดเป็นอัตราความชุก เท่ากับ 10.82 ต่อหนึ่งแสนประชากรมากที่สุดเมื่อเทียบกับพื้นที่เขตการปกครองอื่น ๆ ในอำเภอหาดใหญ่^[10] นอกจากนี้เทศบาลเมืองคอหงส์ยังเป็นเขตการปกครองที่มีความหนาแน่นของประชากรค่อนข้างมาก จากข้อมูลรายงานสถิติจำนวนประชากร จำแนกตามเขตการปกครอง ปี พ.ศ. 2561 ของสำนักงานสถิติแห่งชาติพบว่าเทศบาลเมืองคอหงส์มีประชากร รวมทั้งสิ้น 46,184 คน มีความหนาแน่นของประชากรเท่ากับ 1,329 คนต่อตารางกิโลเมตร

ประสบการณ์การใช้ตำรายาหลักสิงห์ ในการดูแลสุขภาพในสถานการณ์โรคระบาดในช่วงรัตนโกสินทร์ตอนต้น

จากสถานการณ์การเกิดโรคระบาดที่เกิดขึ้นในทุกยุคทุกรัชสมัยล้วนชี้ให้เห็นถึงความรุนแรงและผลของการสูญเสียที่เกิดขึ้นและเริ่มมีจำนวนผู้ติดเชื้อและผู้เสียชีวิตเพิ่มขึ้นตามลำดับ แต่ไม่ว่าจะเป็นสมัยใดก็ตาม หมอก็จะพยายามคิดค้นและหาการรักษาเช่นเดียวกับในอดีต แต่ในอดีตมักนิยมรักษาโรคโดยใช้สมุนไพรและไม่นิยมนำเข้ายาจากต่างประเทศ เพราะราคายาค่อนข้างสูง และประเทศไทยในอดีตก็ยังคงมีวิถีชีวิตในการพึ่งพาสมุนไพร ซึ่งยาหลักสิงห์ก็เป็นยาตำรับหนึ่งที่นำมาใช้ และให้ผลการรักษาที่ดีขึ้น แต่น้อยคนนักที่จะรู้จักวิธีการปรุงและใช้ยา

ตำรับนี้ซึ่งยาหกลิงห์จะเป็นยาที่รู้จักกันดีของทางภาคใต้ แถบอำเภอสิงหนคร ยาหกลิงห์ หรือเรียกอีกชื่อว่า ยาหกลิง^[11] (การตั้งชื่อเพื่อให้พ้องเสียงกับชื่อเมืองสงขลาเก่า “เมืองซิงกอรา” (Sigora) ซึ่งยาหกลิงห์เป็นยาประจำถิ่นภาคใต้ซึ่งใช้สำหรับรักษาเมื่อเกิดโรคระบาดมาแต่ครั้งอดีต ใช้รักษาได้ทั้งไข้ทรพิษ ไข้หวัดใหญ่ ซึ่งในอดีตใช้รักษาโรคห่าที่เข้ามาระบาดในเมืองสงขลาเก่า ในสมัยนั้นเกิดโรคระบาดอย่างหนัก ถึง 3 ครั้ง ทำให้ต้องย้ายเมืองหนีเพื่อไปตั้งที่อื่น ชาวบ้านจำนวนมากในแถบสิงหนครสมัยนั้นจึงหาที่พึ่งด้วยการไปรับการรักษาที่วัด จึงเกิดเป็นภูมิปัญญาในการรักษาโรคประเภทยาหกลิงห์มาช้านาน ยาหกลิงห์ประกอบด้วยตัวยา 6 ชนิด ซึ่งแต่ละวัดในแถบสิงหนครจะมีต้นสมุนไพรทั้ง 6 ชนิดนี้ทุกวัด และหมอพื้นบ้านแถบนี้ใช้ยาชนิดนี้สืบทอดกันมาหลายร้อยปีแล้ว จากเหตุการณ์ที่ผ่านมาในอดีตก็สอดคล้องกับคำบอกเล่าและประสบการณ์ของแพทย์แผนไทยปัจจุบันที่ทำการรักษามานานกว่า 30 ปี ไม่ว่าจะเป็นไข้ความรุนแรงขนาดโหลยาหกลิงห์ก็เอาอยู่ไม่เคยทำให้หมอผิดหวังในการรักษา เช่น ไข้พิษ ไข้กาฬ ฝีกาฬ เริม ทุ่งสวัด ไฟลามทุ่ง ขยุมตีนหมา สังวาลย์พระอินทร์ ไข้ที่เกิดจากเชื้อไวรัสทุกชนิดรวมถึงโรคห่า ซึ่งในสมัยรัชกาลที่ 3 ใช้หาลงที่เมืองสิงกอรา ในสมัยโบราณ คำว่า ห่า หมายถึง ชื่อฝีจำพวกหนึ่ง ซึ่งเชื่อกันว่าทำให้เกิดโรคระบาดอย่างร้ายแรง เป็นเหตุให้ผู้คนล้มตายเป็นจำนวนมาก เช่น โรคลงราก (อหิวาตกโรค) และกาฬโรค ซึ่งเรียกโรคที่เกิดจากฝีจำพวกนี้ว่า “โรคห่า” และเรียกการระบาดที่ทำให้คนตายเป็นจำนวนมากนี้ว่า “หาลงเมือง” หรือ “ห่ากินเมือง” โดยหมอกับพระสงฆ์จะใช้วิธีการรักษาด้วยยา 5 ราก และยานารายณ์ถอนจักร เพราะยาทั้ง 2 ขนานนี้ใช้กระทุ้งพิษ ขับพิษมารักษาภายนอก ทำให้

หมอกับพระสงฆ์ที่เคยทำการรักษาในอดีตบางส่วนได้เสียชีวิตลง หมอที่เหลืออยู่จึงได้คิดค้นสูตรยาขึ้นมาใหม่ โดยใช้รากน้ำนองเป็นตัวยาระधान ซึ่งใช้รักษาคันบ้าหรือมีอาการคลุ้มคลั่งได้ผลดี ซึ่งมีคำกล่าวรื้อนกลุ่มหัวคูลุ่มคล้า รื้อนกล้าคนหา น้ำนอง หมอเลยตั้งต้นน้ำนองมาใช้ทำการรักษา ผลปรากฏว่ายานานนี้ไม่ได้กระทุ้งหรือขับพิษออกมาภายนอกและหายขาดทุกราย หมอและพระสงฆ์ที่ทำการรักษาก็ไม่ติดเชื้อเลย ทำให้อาชนานนี้เป็นตำนานเล่าสืบทอดกันมาถึงปัจจุบัน และใช้กับคนไข้ในคลินิกหายขาดทุกราย^[12] สำหรับโรคอุบัติใหม่ในปัจจุบันหรือโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนาสายพันธุ์ใหม่ 2019 (โควิด-19) จึงได้มีการนำยาหกลิงห์มาใช้ในการรักษาโรคชนิดนี้ด้วยเช่นเดียวกัน

การศึกษายาหกลิงห์และวิธีการใช้สู่การวิจัยกับการพัฒนาทางการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก รวมทั้งพัฒนาตำรายาหกลิงห์ให้มีมาตรฐานและคุณภาพสู่สากล

ยาหกลิงห์หรือยาหกลิง ประกอบด้วยตัวยา 6 สิ่ง ได้แก่ รากไม้เท้ายายม่อม [*Clerodendrum indicum* (L.) Kuntze], รากมะเดื่ออุทุมพร [*Ficus racemosa* L. ในวงศ์ Moraceae], รากชิงชี่ [*Capparis micracantha* DC. ในวงศ์ Capparaceae], รากย่านาง [*Tiliacora triandra* (Colebr.) Diels. ในวงศ์ Menispermaceae] และรากคนทา [*Harrisonia perforata* (Blanco) Merr.] สิ่งละ 1 ส่วน และรากน้ำนอง [*Polalthia suberosa* (Roxb.) Thwaites ในวงศ์ Annonaceae] 2 ส่วน ตำรับยาหกลิงห์ ประกอบด้วย รากน้ำนอง 2 ส่วน รากชิงชี่ รากคนทา รากย่านาง รากไม้เท้ายายม่อม รากมะเดื่ออุทุมพร อย่างละ 1 ส่วน ผสมรวมกันเพื่อต้มดื่ม^[13] ซึ่งยาหกลิงห์ช่วยในการ

รักษาและบรรเทาอาการตั้งแต่สมัยอดีตจนถึงปัจจุบัน ซึ่งหากไม่ใช้รากน้ำนองผสมเข้าไป ยานหานี้ที่ระบุใน

คัมภีร์ตำกิลาจะถูกเรียกว่า “ยาห้าราก” (Figure 1)

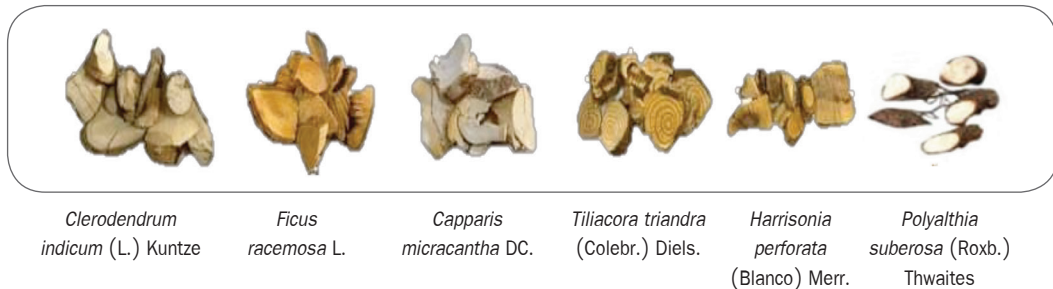

Figure 1 Medicine ingredients in the recipe for Hoksing drug

วิธีการเตรียมยา 2 วิธี ดังนี้

1) วิธีการต้ม เป็นการเตรียมยาที่นิยมกันมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ในการเตรียมยาหกลิงห์เป็นยาต้ม จะใช้ยา 6 สิ่ง (ชนิด) ประกอบด้วย รากน้ำนอง 2 ส่วน รากชิงชี รากคนทา รากย่านาง รากท้ายายม่อม รากมะเดื่อชุมพร อย่างละ 1 ส่วน นำไปต้มในหม้อดิน หม้อเคลือบ หรือหม้อสเตนเลส ใส่ น้ำพอท่วมยา ต้มจนน้ำเดือดเป็นเวลา 20 นาที แยกน้ำต้มออกมาแล้วใส่น้ำต้มซ้ำอีกครั้งเป็นรอบที่ 2 จากนั้นนำน้ำต้มทั้ง 3 รอบ เสรรวมกันแล้วต้มให้เดือดอีกครั้ง ขนาดรับประทานวันละ 1 แก้วกาแฟ

โดยแต่เดิมในสมัยโบราณหมอบางคนอาจทำเป็นรูปแบบยาฝนสำหรับรักษาไข้พิษ ไข้กาฬ ยา มีฤทธิ์กระทุ้งพิษไข้ (การขับพิษออกมาภายนอก ร่างกาย) และการแปรไข้ (การลดไข้หรือแก้อาการของ

โรค) ไปพร้อมกัน โดยในสมัยโบราณจะให้คนไข้หรือผู้ป่วยนำตัวยาสุมไฟไปต้มน้ำดื่มเองที่บ้าน โดยไม่ต้องเดินทางมาพบหมอบ่อย ๆ จึงเป็นการลดความเสี่ยงและการแพร่เชื้อได้ทางหนึ่ง เมื่อครั้งอดีตที่เชื้อซิคุนกุลยาระบาดประเทศไทย ได้มีการปรับรูปแบบยาต้ม โดยการเพิ่มเครื่องยาสมุนไพรประเภทหญ้าอีก 4 ชนิด คือ หญ้าแพรก [*Cynodon dactylon* (L.) Pers. ในวงศ์ Poaceae], หญ้าตีนนก [*Digitaria ciliaris* (Retz.) Koel ในวงศ์ Poaceae], หญ้าตีนกา [*Eleusine indica* (L.) Gaertn. ในวงศ์ Poaceae], และหญ้าปากควาย [*Dactyloctenium aegyptium* (L.) Willd. ในวงศ์ Poaceae] (Figure 2) เติมน้ำลงไปเพื่อให้ตำรายามีประสิทธิภาพในการรักษาได้ดียิ่งขึ้น^[14]

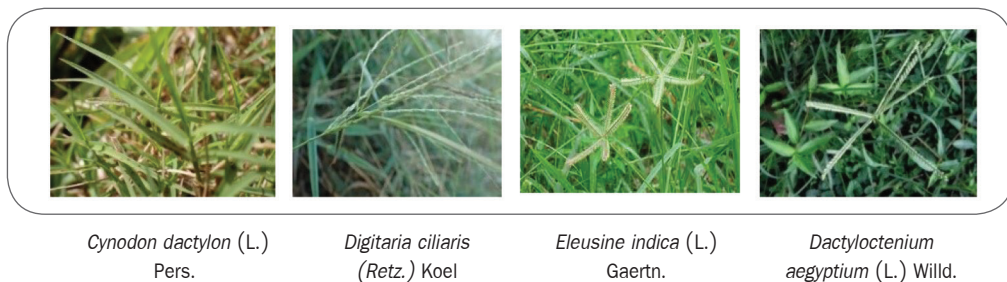

Figure 2 Grass added to the Hoksing medicine recipe

2) วิธีการเตรียมเป็นยาผงหรือยาแคปซูล ซึ่งเป็นวิธีที่นิยมในปัจจุบัน จะใช้ตัวยาทิ้งหมดบดเป็นผง แบ่งเป็น 3 ส่วน แบ่งตัวยา 2 ส่วน และไปต้มเคี่ยวจนงวดแล้วนำตัวย่ออีก 1 ส่วนที่เหลือลงไปคลุกเคล้าทิ้งไว้ 2 คืน จากนั้นนำไปอบให้แห้ง เมื่อยาแห้งดีแล้วจึงนำมาบดเป็นผงอีกครั้ง แล้วนำไปผ่านร่อนเบอร์ 80 หรือเบอร์ 100 เพื่อให้ผงยามีความละเอียดมากขึ้น อ.พท.ประยุทธ์ บุญยัง อาจารย์แพทย์แผนไทยจังหวัดสงขลา อธิบายเพิ่มเติมในเรื่องการใช้ยาทำรากเพื่อกระตุ้นพิษไข้ไว้ว่า

...ตัวยารากนั้นองที่ใส่ลงไปยาหกลิงห์ ถึง 2 ส่วนนั้น จะทำให้ยาทำรากไม่กระตุ้นพิษไข่ออกมาแต่จะร่วมกันแก้โรคที่ภายใน ช่วยป้องกันการระบดจากการสัมผัสได้อีกทางหนึ่ง ยาขานานี้หมอพื้นบ้านทางภาคใต้รวมทั้งตัวท่านเอง เคยใช้รักษาผู้ป่วยโรคซิกุนกุนยาได้ผลดีมาก ทั้งยังได้ใช้บำบัดโควิด-19 ได้ผลจนเป็นที่ประจักษ์มาแล้ว

(พท.ประยุทธ์ บุญยัง อาจารย์แพทย์แผนไทย, 10 ม.ค. 2565)

สมุนไพรและแนวทางการพัฒนาตำรายาหกลิงห์ให้มีมาตรฐานและคุณภาพสู่สากล

ปัจจุบันมีความต้องการในการนำพืชสมุนไพรไทยมาใช้รักษาโรคมามากขึ้น เนื่องจากการแพทย์ทางเลือกที่เป็นภูมิปัญญาอันทรงคุณค่าของไทยมาแต่โบราณ ซึ่งรัฐบาลได้สนับสนุนให้มีการใช้อย่างแพร่หลายในโรงพยาบาลทั่วประเทศ และเห็นผลสัมฤทธิ์ของพืชสมุนไพร อย่างไรก็ตามประเทศไทยอยู่ในเขตร้อนซึ่งอุดมไปด้วยพรรณพืชที่มีความหลากหลายทางชีวภาพสูง โดยเฉพาะอย่างยิ่งพืชสมุนไพร รัฐบาลหลายยุคหลายสมัยให้ความสำคัญต่อการวิจัยและพัฒนาสมุนไพรสู่ผลิตภัณฑ์ที่มีคุณภาพ แต่

การเชื่อมโยงกระบวนการและเทคโนโลยีจากการวิจัยสู่ภาคการผลิตยังคงมีน้อย ทั้งการพัฒนาทางวิชาการโดยปราศจากมุมมองใหม่ ๆ ทางการตลาด เศรษฐศาสตร์และความคิดสร้างสรรค์ใหม่ ๆ บนรากฐานของจริยธรรมและทัศนคติที่อิงภูมิปัญญา อาจทำให้ผลิตภัณฑ์สมุนไพรที่ดีของประเทศไทยไม่สามารถเข้าสู่ตลาดการค้าอาเซียนหรือตลาดโลกได้¹⁵⁾ อย่างไรก็ตาม กระบวนการทั้งหมดนี้ต้องการการสนับสนุนทางวิชาการ ดังนี้ 1) รวบรวมความรู้และมีศูนย์ข้อมูลตัวยาสสมุนไพรร 2) วิจัยผลการใช้สมุนไพรร อย่างที่ชาวบ้านใช้ เนื่องจากสมุนไพรรและยาสสมุนไพรร อยู่ในระบบวัฒนธรรม มีการใช้อย่างกว้างขวางมาช้านาน และกล่าวถึงสรรพคุณต่าง ๆ ซึ่งไม่ทราบว่าจะจริงแค่ไหนเพียงไร ควรมีการวิจัยผลการใช้ด้วยวิธีการวิจัยที่มีคุณภาพสูง เพื่อให้เกิดความรู้จริง 3) วิจัยผลข้างเคียงหรือผลร้ายของยาสสมุนไพรรเพื่อการใช้ อย่างถูกต้อง 4) วิจัยและพัฒนาคุณภาพ มาตรฐานยาสสมุนไพรรให้เป็นที่น่าเชื่อถือและไว้วางใจ ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อผู้ใช้และต่อธุรกิจยาสสมุนไพรร 5) วิจัยการตลาดทั้งในและต่างประเทศ 6) วิจัยเพื่อพัฒนายาแผนปัจจุบันจากสารออกฤทธิ์ 7) วิจัยระบบสมุนไพรรให้เข้าใจทั้งระบบจะได้สามารถพัฒนาระบบสมุนไพรรให้ดียิ่ง ๆ ขึ้นอย่างต่อเนื่อง

ดังนั้น การยกระดับการผลิตยาสสมุนไพรรตามมาตรฐานสากล รวมทั้งพัฒนาบุคลากรสำหรับงานการผลิตยาจากสมุนไพรรให้มีคุณภาพและพัฒนางานต้นแบบการผลิตยาสสมุนไพรรจึงเป็นเรื่องที่ต้องให้การสนับสนุนให้อุตสาหกรรมยาสสมุนไพรรได้พัฒนาอย่างมั่นคงและยั่งยืน เพื่อพัฒนาและยกระดับผลิตภัณฑ์ยาแผนไทยให้ได้มาตรฐานสากล สามารถเข้าสู่ตลาดอาเซียนได้และการจะทำให้สมุนไพรรไทย ภูมิปัญญาไทยสู่ตลาดโลกได้นั้นจะต้องสร้างมูลค่าในเชิง

ผลิตภัณฑ์สมุนไพรทั้งในประเทศและภูมิภาค จะต้องเป็นผู้ดำเนินการผลิตจำหน่ายและบริการสมุนไพรครบวงจร เพิ่มความสามารถในการแข่งขัน ไม่ว่าจะเป็นแนวคิดด้านผลิตภัณฑ์ราคา ช่องทางการจัดจำหน่ายและการสื่อสารกับผู้บริโภค ช่วยลดการขาดดุลการค้า ดึงรายได้เข้าประเทศ สร้างเศรษฐกิจไทยให้เข้มแข็งและสามารถนำตัวยาสมุนไพรออกสู่ตลาดโลกตามมาตรฐานสากลได้ในอนาคต

อภิปรายผล

ในการศึกษาครั้งนี้จะเห็นได้ว่าหมอพื้นบ้านนิยมใช้สมุนไพรในการส่งเสริมภูมิคุ้มกันให้ร่างกายแข็งแรง เนื่องจากในสมัยโบราณไม่มียาแผนปัจจุบัน จึงจำเป็นต้องอาศัยหมอพื้นบ้านในการใช้ยาสมุนไพรรักษาโรค หมอพื้นบ้านจึงมีบทบาทสำคัญในการดูแลเรื่องของสุขภาพโดยใช้สมุนไพรในการดูแลประชาชนในชุมชน ซึ่ง อ.พท.ประยุทธ์ บุญยัง ก็เช่นกัน เมื่อครั้งอดีตก็มีความเลื่อมใสศรัทธาในศาสตร์การแพทย์พื้นบ้าน เนื่องจากเคยเจ็บป่วยและรักษาหายด้วยวิธีการรักษาของหมอพื้นบ้านจึงหันมาศึกษาวิชาความรู้จากหมอพื้นบ้านและหลังจากนั้นก็ศึกษาเพิ่มเติมด้วยตนเองพร้อมกับเพิ่มประสบการณ์ด้วยการรักษาผู้ป่วย สอดคล้องกับ การศึกษาภูมิปัญญาการเป็นหมอพื้นบ้านในจังหวัดพัทลุง^[16] และนครนายก^[17] พบว่าส่วนหนึ่ง มาจากการที่ตนเองหรือคนในครอบครัวเจ็บป่วยแล้วรักษาหายกับหมอพื้นบ้านจึงมีความเลื่อมใสศรัทธาในตัวครูบาอาจารย์หมอพื้นบ้าน จึงนำไปสู่เหตุจูงใจสำคัญที่ทำให้สนใจเรียนรู้อาชีพจนนำไปสู่การเป็นหมอพื้นบ้านและได้เรียนรู้เพิ่มเติมพร้อมกับการเพิ่มประสบการณ์จริงจากการรักษาผู้ป่วย เมื่อเป็นหมอพื้นบ้านแล้วต้องเป็นผู้ประพฤติปฏิบัติในการดำรงตนความเป็นหมอพื้นบ้านอย่างเคร่งครัด ทั้งการ

ประพฤติตามจรรยาบรรณความเป็นหมอการถือศีลห้า การเคารพครูหมอ การไม่เรียกร้องทรัพย์สินจากผู้ป่วย การใช้คาถาในการประกอบพิธีกรรมทุกขั้นตอนการรักษา เพื่อให้เกิดประสิทธิผลที่ดีกับผู้ป่วยเป็นไปตามหลักการประพฤติปฏิบัติตนของหมอพื้นบ้านทั่วไปสอดคล้องกับการศึกษาการดำรงอยู่ของหมอบ้านในภาคใต้ซึ่งพบว่าต้องปฏิบัติตนอยู่ในจริยธรรมของวิชาชีพ^[18]

สำหรับการรักษาโรคไข้พิษ ไข้กาฬหรือเชื้อไวรัสในปัจจุบัน ได้มีการรวบรวมตำรายาหลักสิบและมีการบันทึกสืบทอดกันมาอย่างยาวนาน จากการทบทวนและวิเคราะห์ผลงานวิจัยเกี่ยวกับการรักษาโรคและยับยั้งเชื้อไวรัสด้วยตำรายาหลักสิบ พบว่า ในตำรายาประกอบด้วย รากเห่ายายม่อม รากมะเดื่อชุมพร รากชิงช้า รากย่านาง รากคนทา และรากน้ำนอง เมื่อ นำมาต้มรวมกันตามตำรายาจะช่วยรักษาบรรเทาอาการ และสามารถต้านการอักเสบได้ดี ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ สุดำรงค์ หอมหวล, 2560^[19] ที่ศึกษาเรื่องตำรายาห้าราก จากบัญชียาหลักแห่งชาติ พบว่าเกือบทุกขนาดของสารสกัดรากไม้เห่ายายม่อม มะเดื่อชุมพร ชิงช้า ย่านาง คนทา และรากน้ำนอง มีฤทธิ์ระงับอาการปวดอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ และเมื่อทำการทดสอบฤทธิ์ต้านการอักเสบในหลอดทดลองของสารสกัดเอทานอล พบว่ามีฤทธิ์ต้านการอักเสบ ฤทธิ์ต้านอนุมูลอิสระ ด้านเชื้อแบคทีเรีย ด้านเชื้อไวรัสสามารถยับยั้งไวรัส HSV-1 ทั้งในระยะก่อนเข้าสู่เซลล์และระยะหลังเข้าสู่เซลล์ได้ร้อยละ 100 ทั้งยังมีฤทธิ์ต้านภูมิแพ้อีกด้วย และยังพบว่ารากย่านางจะออกฤทธิ์สูงสุดในการยับยั้งเชื้อแบคทีเรีย *Staphylococcus aureus*, *Bacillus subtilis*, *Escherichia coli* และ *Candida albicans* ซึ่งยังสอดคล้องกับการศึกษาของ อัจฉราภรณ์ ดวงใจ และคณะ, 2558^[20] ที่

ศึกษาเรื่องคุณสมบัติลดคอเลสเตอรอลของสารสกัดใบย่านางในเซลล์มะเร็งลำไส้ใหญ่เลี้ยงต่อเนื่อง Caco-2 พบว่า คุณสมบัติของย่านางประกอบด้วยกระตุ้นการเพิ่มจำนวนของเซลล์เม็ดเลือดขาวที-ลิมโฟไซต์ (T-lymphocyte) ต้านจุลชีพ *S. aureus*, *B. cereus*, *E. coli* และ *Salmonella* spp. ต้านไข้และต้านอนุมูลอิสระ รากมีรสจืดขม ใช้แก้ไข้ทุกชนิด ขับพิษต่างๆ ได้ดี จากการศึกษาพบว่าข้อมูลที่ได้จากตำรายาหกลิงห์สามารถนำไปวิจัยต่อยอดการศึกษาตัวยาสมุนไพรเพื่อวิเคราะห์ถึงฤทธิ์ทางชีวภาพในห้องปฏิบัติการและในเชิงคลินิก และสามารถพัฒนาองค์ความรู้ด้านสมุนไพรไทยในงานสาธารณสุข รวมทั้งยังสามารถนำไปเป็นแนวทางและต่อยอดในการตั้งตำรายาสมุนไพรรักษาโรคสำหรับแพทย์แผนไทยต่อไป

ข้อสรุป

จากการศึกษาพบว่ายาหกลิงห์นั้นในอดีตถูกนำกลับมาใช้ในปัจจุบันอีกครั้ง เนื่องจากเป็นตำรายาที่รวบรวมจากประสบการณ์จริงที่ใช้รักษาแล้วได้ผลดี รวมทั้งปัจจุบันยังไม่มีตัวยาที่สามารถป้องกันหรือรักษาอาการติดเชื้อไวรัสสายพันธุ์ใหม่ให้หายขาดได้ ซึ่งการระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา (โควิด-19) นับเป็นภาวะคุกคามของมวลมนุษยชาติ โรคระบาดทำให้เกิดการเจ็บป่วยและเสียชีวิตมาตั้งแต่สมัยโบราณซึ่งเป็นปัญหาระดับโลก ทางออกที่เป็นไปได้ในการต่อสู้กับโรคระบาด คือ การทำให้ประชากรมีภูมิคุ้มกันที่ดี ดังนั้นสมุนไพรไทยจึงเป็นทางเลือกหนึ่งที่ประชาชนต่างให้ความสำคัญ ซึ่งเดิมการใช้ยาหกลิงห์นี้ชาวบ้านในพื้นที่เมืองสิงขระ (อำเภอสิงหนครในปัจจุบัน) จะรู้วิธีการรักษาและการใช้ยาสมุนไพร

รวมถึงหมอพื้นบ้านผู้เชี่ยวชาญในการรักษาโรคโดยส่วนใหญ่จะเป็นผู้สูงอายุ ซึ่งนับวันจำนวนหมอพื้นบ้านและผู้สูงอายุเริ่มมีจำนวนลดน้อยลงทุกที หากไม่มีการถ่ายทอดองค์ความรู้ ภูมิปัญญาด้านต่าง ๆ ของหมอพื้นบ้านอาจสูญหายไปในอนาคตอันใกล้ ด้วยเหตุผลดังกล่าวจึงต้องศึกษาภูมิปัญญาของหมอพื้นบ้านในด้านการใช้สมุนไพรในการรักษาโรค ซึ่งมีการนำข้อมูลตำนานยาหกลิงห์หรือตัวยาสมุนไพรมาปลูกและส่งเสริมการเรียนรู้และบอกต่อข้อมูลที่มีประโยชน์แก่ชาวบ้านในชุมชนให้คนรุ่นหลังได้เรียนรู้และนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ในชีวิตประจำวัน ทั้งต่อตนเอง ครอบครัว และชุมชน ส่งผลให้เกิดสำนึกที่ดีต่อชุมชน เกิดการตระหนักและทำให้เกิดความหวงแหนในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาการใช้ยาสมุนไพร และผลการศึกษาครั้งนี้แสดงให้เห็นว่ามีการเก็บรวบรวมองค์ความรู้จากประสบการณ์การใช้ยาสมุนไพรเพื่อการรักษา มาถ่ายทอดเป็นตำรายาหกลิงห์ที่สามารถใช้ได้จริง และมีคุณค่าที่ควรสืบทอดองค์ความรู้ให้เป็นเชิงประจักษ์สืบไป

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อมูลที่ได้จากตำรายาหกลิงห์หรือยาหกลิงห์สามารถนำไปวิจัยต่อยอดการศึกษาตัวยาสมุนไพรเพื่อวิเคราะห์ถึงฤทธิ์ทางชีวภาพทางห้องปฏิบัติการและในเชิงคลินิก เพื่อพัฒนาองค์ความรู้ด้านการพัฒนาสมุนไพรไทยในงานสาธารณสุขในการรักษาโรคด้วยยาสมุนไพร

2. สามารถนำไปเป็นแนวทางและต่อยอดในการตั้งตำรายาสมุนไพรรักษาโรคสำหรับแพทย์แผนไทยได้

References

1. Thai Public Health, 2001-2004. Royal Chakriwong and Thai Public Health. [Internet] 2018 [cited 2022 Dec 24]; Available from: https://hss.moph.go.th/fileupload_doc_slider/2016-12-13--476.pdf. (in Thai)
2. Ratjitjum S, Laohaprapanon S, Hayeeyahya W, A study of the wisdom of folk healers in the treatment of asthma. Available from: <https://riss.rmutsv.ac.th/upload/doc/202004/r3kiZh6Ha0QFL5z5ryP7/r3kiZh6Ha0QFL5z5ryP7.pdf>. (in Thai)
3. Songkhla City Hall. History of Songkhla Province. [Internet] 2012 [cited 2022 Jan 1]; Available from: <https://www.songkhla.go.th/content/history>. (in Thai)
4. Bureau of Emerging Infectious Diseases, Department of Disease Control, Ministry of Public Health. Strategic Plan for Preventive Preparedness and solving problems with national emerging infectious diseases (2017- 2021). 1st ed. Bangkok: Office of Printing Affairs. Veterans Welfare Organization under the Royal Patronage of His Majesty the King; 2016. 8. (in Thai)
5. Jintavimol P. History of Dangerous Communicable Disease Control in Thailand. [Internet] 2018 [cited 2022 Jan 15]; Available from: <https://www.silpa mag.com/history/article> (in Thai)
6. Thongpan S. Siam in the face of the epidemic. [Internet] 2021 [cited 2022 Feb 14]; Available from: <https://ngthai.com/history/31993/siampandemic>. (in Thai)
7. Ministry of Public Health. Common Symptoms of COVID-19 infection.; [Internet] 2022. Available from: <https://www.who.int/podcasts/episode/science-in-5/episode--59---flu---covid-19>. (in Thai)
8. Thairath online. Covid-19 and endemic diseases in Thailand. [Internet] 2022 [cited 2022 Mar 5]; Available from: <https://www.thairath.co.th/news/local/>. (in Thai)
9. Klawkrad S. Songkhla Province with people infected with the COVID-19 virus. [Internet] 2022 [cited 2022 Mar 5]; Available from: <https://www.songkhla.go.th/news/detail/5386/data.html>. (in Thai)
10. Hat Yai District Disease Control Operations Center. (2020). Situation report of COVID-19 as of July 3, 2020. [Internet] [cited 2022 Mar 5]; Available from: <https://www.songkhla-city.go.th/2020/news/detail/11556> (In Thai)
11. Songkhla Provincial Statistical Office. Songkhla provincial statistical report 2019. 1st ed. Songkhla: Songkhla Provincial Statistical Office; 2017. 191. [cited 2022 Mar 5]; Available from: https://songkhla.nso.go.th/images/nat1/report_60.pdf. (in Thai)
12. Department for Development of Thai Traditional and Alternative Medicine Ministry of Public Health, Thai traditional and alternative medicine working group Ratchaburi Province, [cited 2022 Mar 5]; Available from: <http://164.115.27.97/digital/files/original/f662088b1f54b28a.pdf>
13. Boonyang P. Properties of Hongsing drug. [Internet] 2017 [cited 2022 Jan 15]; Available from: https://ittm.dtam.moph.go.th/images/knownleaga/15_%E0%B8%A2%E0%B8%B2%E0%B8%AB%E0%B8%81%E0%B8%AA%E0%B8%87%E0%B8%AB.pdf. (in Thai)
14. History of herbal medicine in the past epidemic in Thailand the case Hoksing drug of Singora City. [Internet] 2018 [cited 2022 Dec 24]; Available from: <https://www.blockdit.com> (in Thai)
15. National Master Plan on Thai Herbal Development No. 1 2017-2021, [Internet] 2016 [cited 2022 Dec 24]; Available from: https://www.opsmoac.go.th/sustainable_agri-knowledge-files-431291791818. (in Thai)
16. Noipha K, Kamlungmak S, Khuniad C, Sriraksa S, Banjongmaung K. A study of wisdom folk healer in Phatthalung province. Songklanakarin Journal of Social Sciences and Humanities. 2018;24(1):149-72. (in Thai)
17. Yoadsomsuay P. A study of wisdom of folk doctor in Amphoe Ongkharak, Nakhonnayok province. Thammasart Medical Journal. 2013;13(2):212-17. (in Thai)
18. Suwankhong D, Liamputtong P, Rumbold B. Existing roles of traditional healers (morbaan) in southern Thailand. Journal of Community health. 2011;36:438-45. (in Thai)
19. Homhuan S. Formula of five roots. From the National List of Essential Drugs. Ubon Ratchathani: Unit of Continuing Education, Faculty of Pharmacy Ubon Ratchathani University; 2017. (in Thai)
20. Duangjai D, Limpeanchao L, Trisat K. Cholesterol lowering properties of *Tiliacora triandra* (Colebr.) Diels leaf extract in the Caco-2 cell line. Naresuan Phayao Journal. 2015;8(2):87-92. (in Thai)